

Mercè PICORNELL BELENGUER

Continuïtats i desviacions. Debats crítics sobre la cultura catalana en el vèrtex 1960/1970

Palma: Lleonard Muntaner («Temps Obert» 24), 2013, 278 p.

Entremesclant Toulouse-Lautrec i Oscar Pistorius, el camaesguerrat tanmateix talentós que lluita per competir en igualtat de condicions esdevé una metàfora recurrent de la cultura catalana: l'atròfia d'una base social incapaç de sostenir la més alta, alada i cabuda expressió artística. Si més no, segons G. Ferrater, aquesta fou part de l'anàlisi que Paul Valéry realitzà en una de les seves vingudes a Barcelona, una anàlisi que posteriorment J. Molas anomenà la «macrocefàlia» de la cultura catalana i que periòdicament apareix en debats *ad hoc*. De fet, aquesta pretesa anomalia s'ha considerat ben sovint una tara vergonyosa que ens allunya d'altres models culturals dits «normals». Ara bé, assumint la nostra idiosincràsia històrica, en els darrers anys alguns estudiosos han qüestionat aquesta consideració tan pejorativa i l'han estudiada com un signe certament complex però comú a les dinàmiques culturals de qualsevol societats postmodernes. Des d'aquesta reformulació certament interessant, doncs, la jove professora de la UIB Mercè Picornell ha signat el seu nou assaig: *Continuïtats i desviacions. Debats crítics sobre la cultura catalana en el vèrtex 1960/1970*.

Amb aquest llibre, l'autora recull part del seu treball al redol del grup de recerca «Literatura contemporània: estudis teòrics i comparatius» (LiCETC) de la UIB, especialitzat en l'estudi de la literatura experimental catalana. En aquesta ocasió, mitjançant la reescriptura i l'ampliació d'alguns treballs previs a partir dels quals es formula un nou discurs, Picornell agrupa diferents articles en tres grans blocs i defensa que les fissures dels discursos historiogràfics no són cap falla, sinó una porta d'entrada a revisions prolífiques des d'uns Estudis Culturals cada cop més establerts a les nostres universitats. Per això mateix, aquest és un estudi literari que no es fonamenta en textos sinó en contextos de poder literari i des de noves propostes analítiques. Així doncs, per tal d'evitar nomenclatures obsoletes i poder emmarcar les noves manifestacions d'aquest període, en la primera part es defineix un nou marc de consens crític tan temporal com terminològic, amb conceptes com el de *vèrtex temporal* per anomenar la superposició de diversos cicles polítics i culturals compresos entre el 1960 i el 1970. Un cop establert aquest marc de cohesió i exposades una sèrie de polèmiques a càrrec dels nous agents literaris durant la dècada, en la segona part M. Picornell estudia com aquestes manifestacions provoquen una redefinició d'un siste-

ma literari tanmateix en obres sota l'anomenada utopia de la plenitud cultural. Aquest és el cas de la creació d'una literatura de consum amb què es vol completar un repertori nostrat malgrat que aquests nous gèneres i models literaris siguin tolerats elitistament per la crítica. Un altre exemple d'aquest fet es dona amb l'aparició de les noves generacions, sia continuistes sia contraculturals, que provoquen una paradoxal permanència del model resistencialista encara preeminent tot desplaçant les noves manifestacions a la perifèria del sistema literari per tal de no posar-ne en dubte una centralitat massa fràgil. En tercer lloc, aportant exemples molt més concrets i pràctics, l'autora se centra en dos casos de caire més subversiu: l'un, diverses reaccions culturals a la mort del dictador, com la pel·lícula *Hic Digitur Dei* (1976) d'Antoni Martí; l'altre, la primera etapa musical de Jaume Sisa amb l'ús de l'estètica *camp* per a la seva concepció de la literatura conceptual. Finalment, una coda recapituladora planteja que el Congrés de la Cultura Catalana (1975-1976) va esdevenir el paradigma de tots els punts plantejats, i alhora, que aquella idea de la normalització va acabar produint un efecte de dissidència o desencís molt semblant al del resistencialisme que encara és vigent avui en dia.

De voluntat pedagògica, amb unes introduccions i unes conclusions que ajuden a seguir el fil d'un llibre molt complert, l'autora destaca especialment pel domini i l'actualitat de les fonts. A banda d'una evident influència de P. Bourdieu i d'I. Even-Zohar, l'autora demostra que sap tant aplicar el llegat d'E. Said o el de R. Williams com estar al cas d'acadèmics en actiu com J. R. Resina o K. Crameni, fet que la posiciona en primera i actualitzada línia de debat. Gràcies a aquest bagatge, Picornell planteja que totes aquestes manifestacions crítiques configuren una mena de teatre d'ombres en el qual es projecta l'ombrallum de símptomes molt més soterrats. A tall d'exemple, basta pensar en l'establiment d'una xarxa de premis literaris que hagué de suplir la tasca de revalorització que unes institucions i unes estructures culturals havien de crear en l'avenir estatutari, i tanmateix com aquests premiaven no tant una literatura nacional sinó un nacionalisme literari dins un joc de sobreentesos enmig de capitals deficitaris, i no només simbòlics o pecuniaris. Atès aquest joc de contrastos, però, a vegades l'exposició de les tesis de l'autora no acaben de ser del tot reeixides, especialment quant a l'aplicació sintetitzadora del concepte *ombra* un cop exposats els fets. Fins i tot, es planteja el dubte de si aquest mateix ombratge no s'acaba projectant sobre el seu propi discurs. Per exemple, si tenim present la falsa posició de poder de la centralitat del sistema literari segons el que E. Said anomena «tragèdia parcial», o subsidiarietat al model hegemònic a què es resisteix, llavors es podria concloure que la literatura catalana va fer Pasqua contracultural abans de Rams institucionals. O estraferent J. de Sagarra, va sorgir una contracultura a qui li era massa fàcil ficar cullerada en el *melimatonisme* xaró que T. Moix denunciava, paradoxalment, des de la montserratina *Serra d'Or*. Retrospectivament, tot plegat apuntaria al fet que la normalització va caure en l'error de creure que l'autonomia del camp literari encara era vigent i que no s'havia de retre comptes a una societat postindustrial i a la indústria cultural resultant. O com defensa J-A. Fernández, per cloure el cercle de la fantasia del discurs de la normalit-

zació, caldria haver passat del resistencialisme cultural a un resistencialisme de mercat encara precari avui en dia.

Entre l'esperit del resistencialisme i la fantasmagoria de la normalització, el vèrtex estudiat per Picornell esdevé tot un nou marc d'anàlisi prolífic i esperonador, amb concomitàncies força significatives. En aquest aspecte, cal ressaltar la coincidència de l'autora amb els paràmetres de la resistència i la normalització tractats al seminari internacional *Llengua, cultura i identitat en l'era global (Identi.Cat)* de la UOC del 2012, i recollit al número 15 de la seva revista internàutica *Digithum*. Així doncs, qui sap si aquesta semblança demostra alguna mena de transversalitat predominant, o si bé seguim caient en el parany de projectar fantasmagories insuficients per atènyer la pròpia contemporaneïtat. En qualsevol cas, entre la anormalitat d'una cultura que fou mutilada i la monstruositat del cos resultant, vet aquí un assaig que reivindica l'orgull de la mancança. Entre la malformació i la pròtesi amb què es vol ser com els altres, sembla que la cultura catalana encara fa sa via amb la pota ranca. Trepitjant-se qui sap si els talons de les pròpies passes, entremesclant Toulouse-Lautrec i Oscar Pistorius.

Jordi Florit Robusté
Universitat de Barcelona